

УДК 347.788

Л. В. ПЕРЕВАЛОВА, М. Г. ОКЛАДНА**СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розглядаються проблеми захисту інтелектуальної власності на підприємствах у сучасних економічних умовах. На думку авторів, успішний розвиток підприємства, його високі фінансові результати залежать від впровадження у виробництво об'єктів інтелектуальної власності. Конкурентоздатність підприємства, у свою чергу, залежить від наявності надійного механізму захисту інтелектуальних ресурсів. Розкриваються такі поняття як «захист інтелектуальної власності», «економічна безпека підприємства», розглядається сутність інтелектуальної безпеки та економічної безпеки підприємства, місце, яке займає захист інтелектуальної власності в системі економічної безпеки підприємства. Автори аналізують зовнішні та внутрішні загрози, які можуть завдати шкоди діяльності підприємства. Розглянута система захисту інтелектуальної власності, запропоновані основні напрямки забезпечення захисту об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності, безпека, економічна безпека, безпека інтелектуальної власності, підприємство, внутрішні та зовнішні загрози.

Вступ. Поступовий розвиток науки, техніки, культури – найважливіший критерій цивілізаційного прогресу в історії людства. Цей критерій відзеркалює інтелектуальний потенціал суспільства, результати творчої діяльності людей. Творчість є однією з найбільш характерних рис людини, це її невід'ємна властивість. Складовою частиною творчої діяльності є інтелектуальна діяльність. Однак, результати інтелектуальної діяльності повинні обов'язково відповідати вимогам встановленим законом. Лише за цих обставин результати інтелектуальної діяльності можуть отримати правову охорону і відповідно стати об'єктами інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, що відповідає вимогам чинного законодавства, і якій надається права охорона.

В сучасних економічних відносинах, основними принципами яких є інформація та знання, інтелектуальна власність є важливим ресурсом підприємства, що забезпечує стабільний інноваційний розвиток та ряд конкурентних переваг. Більшість сучасних підприємств-лідерів мають у своєму активі нові технології, знання, торгові марки. В умовах жорсткої конкуренції впровадження нових наукомістких технологій виробництва, створення нових продуктів є необхідною передумовою для забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку, дає можливість обмежити коло конкурентів та забезпечувати лідерські позиції у завойованому сегменті ринку. Це вимагає від фахівців з економічної безпеки здатності орієнтуватися в таких нових сферах діяльності, як організація захисту об'єктів права інтелектуальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях таких вітчизняних і закордонних вчених як С. О. Мосов, Т. В. Запорожець, Т. Ллойд, С. О. Петраченко, М. М. Крїтський, В. І. Мунтіян, К. Свейбі, К. Віг, І. Нонака, Б. Мільнер, Д. Стоунхауз, Л. Федулова та інших аналізуються проблеми управління та економіки інтелектуальної власності на підприємстві. Питання, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності на такі об'єкти, як нерозкрита інформація, комерційна таємниця, ноу-хау тощо, розглядаються в роботах О. Амосова, О. Підопригори, О. Святоцького, М. Вачевського та

інших авторів.

Недостатньо дослідженими залишаються питання щодо ідентифікації загроз, небезпек та ризиків в діяльності вітчизняних підприємств.

Метою даної статті є обґрунтування наукового підходу до організації захисту інтелектуальної власності в системі економічної безпеки підприємства та розробка практичних рекомендацій її реалізації в сучасних умовах господарювання.

Матеріали і результати дослідження. Сучасний етап розвитку економіки та науково-технічний прогрес знаходить своє відображення в якісних змінах структури необхідних ресурсів підприємства; відбувається підвищення ролі нематеріальних активів підприємства, інтелектуального капіталу; розвитком інформаційного простору та економічних знань.

Нематеріальні активи є складовою частиною ресурсного капіталу підприємства, для якого характерні: можливість приносити дохід протягом тривалого періоду часу, відсутність матеріальної основи, складність визначення вигоди (прибутку) в майбутньому.

Успішний розвиток підприємства та його високі фінансові результати перебувають у прямій залежності від інноваційних заходів, впровадження яких забезпечується наявністю відповідних ресурсів. Такими, зокрема, є інтелектуальні ресурси підприємства, його інтелектуальна власність.

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт інтелектуальної власності, визначений законодавством. Однією з основних проблем будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективної та стабільної діяльності. Безпека підприємства є однією з головних умов успішного функціонування бізнесу. Сьогодні на підприємствах склалася певна система безпеки їх діяльності, яку можна розглядати як стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація основних інтересів, пріоритетних цілей, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов їх функціонування. Основним критерієм ефективності безпеки підприємства є стабільність фінансового і економічного стану підприємства.

Безпека, не будучи об'єктом, не може функціонувати, і не може бути повністю керованою.

Безпека – свідомий, цілеспрямований вплив на загрози та небезпеки, за якого створюються принципи та механізми захисту об'єкта.

Економічна безпека охоплює: економічну безпеку окремого громадянина, підприємців, підприємств, організацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави тощо.

В той же час сьогодні не існує єдиної позиції щодо розуміння поняття «економічна безпека підприємства». Цілий ряд науковців (М. Бендіков, Л. Воронович, В. Гапоненко, С. Дубецька та інш.) роблять акцент на управлінських функціях безпеки, на виконанні статутних завдань, захищеності ресурсів [Див.: 1–4].

Найбільш обґрунтованим, на наш погляд, є визначення, що надаються такими авторами як Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г., Чернов Ю. В. На їхню думку, під економічною безпекою суб'єктів підприємництва слід розуміти такий стан, за допомогою якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, гарантований захист їх ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації [5].

Як зазначають в своїх дослідженнях Мішин О. Ю., Мішина С. В., щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства», що більшість економістів розглядає його з позицій практичного підходу, тобто з урахуванням особливостей функціонування суб'єктів господарювання, яких обрано в якості інформаційної бази дослідження [6]. У рамках конкретного дослідження такий підхід виправданий, проте універсальність трактування не досягається. Як справедливо стверджує Шемаєва Л., зміст економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що економічна безпека суб'єкта господарювання – це стан інтелектуальної безпеки підприємства, який гарантує стабільну та максимально ефективну діяльність підприємства, здатність протистояти будь-яким загрозам, і має на меті підвищення його ефективності в майбутньому.

Забезпечення захисту інтелектуальної власності підприємств дуже складний, багатогранний та не до кінця вивчений і зрозумілий процес. На сьогоднішній день у науковій літературі визначення сутності економічної безпеки в частині захисту інтелектуальної власності дається вкрай рідко, та не завжди чітко, відкритими залишаються питання захисту інтелектуальної власності підприємства. Фактично захист інтелектуальної власності зводиться до отримання захисних документів та у випадку порушень ініціювання судових справ.

В літературі часто замість захисту інтелектуальної власності вказується інтелектуальна

безпека підприємства. Потрібно визначитись з поняттями «інтелектуальна безпека» та «захист інтелектуальної власності».

Теоретичних досліджень щодо інтелектуальної безпеки майже не існує, загальнозживаного визначення немає. Можна узагальнити, що інтелектуальною безпекою підприємства є захист розумової діяльності людей на підприємстві, метою якої є гарантія стабільної та максимально ефективної діяльності підприємства, підвищення його ефективності в майбутньому та здатність протистояти загрозам.

Поняття «інтелектуальна безпека» значно ширше ніж поняття «захист інтелектуальної власності». У систему інтелектуальної безпеки входять такі елементи як інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність, інформаційний ресурс, захист економічної безпеки.

Можна узагальнити, що інтелектуальна безпека, захист інтелектуальної власності, економічна безпека суб'єкта господарювання взаємопов'язані.

Захист інтелектуальної власності перебуває в системі економічної безпеки, натомість як економічна безпека є складовою інтелектуальної безпеки.

Забезпечення безпеки інтелектуальної власності підприємства – це система організаційних та правових заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, нейтралізацію та ліквідацію загроз інтелектуальній власності підприємства.

Головною метою захисту інтелектуальної власності є гарантія стабільної та максимально ефективної діяльності підприємства на даний час та можливості розвитку та ефективного функціонування в майбутньому.

Однією з головних умов забезпечення захисту інтелектуальної власності підприємства є здатність протистояти загрозам, що вже існують або можуть виникнути в майбутньому. Аналізуючи загрози, слід звернути увагу на наступне: які загрози можуть завдати шкоди підприємству; які збитки підприємство може понести; внаслідок чого підприємство може знизити темпи свого розвитку та зменшити капітал.

Загрози інтелектуальній власності на підприємстві, як правило, поділяються на зовнішні, так внутрішні. Вони виникають з різних причин:

– непередбачені зміни у зовнішньому середовищі, які відображаються або можуть відобразитися на діяльності суб'єкта господарювання. Це може бути зміна цін, зміни у податковому законодавстві, коливання валютного курсу, зміни соціально-політичної ситуації та інші;

– зміни у відносинах з іншими суб'єктами господарювання, партнерами по бізнесу. Ці зміни можуть бути викликані як самим суб'єктом, так і безпосередньо його партнерами, що призведе до перегляду досягнутих домовленостей або відмови від них;

– зміни, що відбуваються в діяльності самого суб'єкта господарювання, або інші причини внутрішнього походження (невідповідність рівня

кваліфікації персоналу запланованим завданням, раптовий вихід із ладу основних виробничих фондів та інше);

– науково-технічний прогрес, в наслідок якого формується нова система орієнтації (наприклад, зміна ставлення до ручної праці після виникнення машинної).

Діяльність підприємства, його успішність, прибутковість може постраждати від економічної, фінансової, валютної, податкової політики держави. Що в свою чергу відображається на стані інтелектуальної власності підприємства, її безпеці.

Реальну загрозу для інтелектуальної власності підприємства становлять адміністративні дії органів державної влади, порушення ними законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, перевищення встановленої компетенції у взаємовідносинах із підприємством, необґрунтоване втручання в його виробничу, фінансову і комерційну діяльність, зазіхання на власність підприємства і т. ін.

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності на підприємство може впливати несприятлива економічна політика іноземних держав.

Джерелом зовнішньої загрози щодо інтелектуальної власності підприємства є дії конкуруючих господарчих суб'єктів, перш за все, недобросовісна конкуренція.

Крім того до джерел зовнішніх загроз можна віднести обставини непереборної сили: землетруси, повині, пожежі, аварії енергопостачання, радіаційна небезпека та інші.

При аналізі діяльності підприємства виділяють такі групи зовнішніх ризиків, які можуть вплинути на діяльність підприємства:

1. Непередбачувані зовнішні ризики:

– заходи державного впливу у сфері оподаткування, ціноутворення, землекористування, фінансово-кредитній сфері, охорони навколишнього середовища, вплив органів експертизи та ін.;

– природні катастрофи (землетруси, повинь та інші природні катаклізми);

– кримінальні та економічні злочини (тероризм, саботаж, рекет та ін.);

– політичні (заборона на діяльність тощо); економічні (зрив постачання, банкрутство партнерів, клієнтів); екологічні (аварії), соціальні (страйки) та інші події.

2. Передбачувані зовнішні ризики:

– ринковий ризик (зміна цін, валютних курсів, вимог споживачів, кон'юнктури, конкуренція, інфляція та ін.);

– операційний ризик (відмова від цілей проекту, порушення правил експлуатації та техніки безпеки, неможливість підтримки робочого стану обладнання, споруд та ін.).

Таким чином, основними зовнішніми загрозами, які на сьогоднішній день мають найбільший вплив на ситуацію, є реальні загрози прямого впливу. Зменшення ступіню впливу даних ризиків можливе у випадку пошуку та залученні інвесторів та нових

клієнтів, замовників, розширення спеціалізації підприємства або вихід на нові ринки, в тому числі в інші країни.

Аналіз сучасних підприємств показує, що на їх діяльність, економічну та інтелектуальну безпеку суттєво впливають внутрішні ризики.

1. Внутрішні організаційні ризики:

– зриви робіт через нестачу робочої сили, матеріалів, затримку постачань помилки у плануванні та проектуванні, незадовільне оперативне управління, зміну раніше узгоджених вимог та появу додаткових вимог зі сторони замовників та партнерів, ін.;

– перевитрати, що виникли внаслідок зриву планів робіт по проекту, низької кваліфікації розробників проекту, помилок в складанні кошторисів та бюджетів, неефективної стратегії постачання та збуту, виявлення претензій зі сторони партнерів, постачальників та споживачів.

2. Внутрішні технічні ризики:

– зміна технології виконання робіт;

– помилкові технологічні рішення;

– помилки в проектній документації;

– невідповідність проектним стандартам;

– помилки техніки тощо.

До інших ризиків відносять транспортні, митні інциденти, ризики пов'язані зі здоров'ям людей, пошкодженням майна, правові ризики, які виникають при придбанні ліцензій, патентів, авторських прав та ін.

З перерахованих ризиків слід виділяти ризики, що можуть бути застраховані. До таких ризиків можна віднести: прямі майнові збитки, пов'язані з перевезенням, поставкою матеріалів; непрямі збитки, що спричинені демонтажем і переміщенням пошкодженого майна, повторним встановленням обладнання; ризики, що підлягають обов'язковому страхуванню (від пошкодження майна, від викрадення транспортних засобів, від нещасних випадків на виробництві, від захворювань).

Внутрішні ризики поділяються на ризики в основній і допоміжній діяльності підприємства.

Ризики в основній діяльності являють собою розповсюджену групу видів: кредитний, відсотковий, валютний, ризик з факторингових та лізингових операцій, ризик з розрахункових операцій й операцій з цінними паперами.

Ризики в допоміжній діяльності включають збитки з формування справ клієнтів, ризики зловживань, ризики з позабалансовими операціями, ризики втрати позицій підприємства на ринку, втрати репутації, складу його клієнтів, ризик зниження рейтингу і т.ін. Вони відрізняються від ризиків з основної діяльності тим, що найчастіше мають лише умовну, непрямую оцінку і виражаються у втраченій вигоді.

Зовнішні загрози можуть виникати зі сторони конкурентів, дії яких мають мету переманювати персонал, що має потужний інтелектуальний потенціал та володіють інформацією про інтелектуальну власність підприємства.

Внутрішні загрози можуть виникати зі сторони

працівників підприємства, діяльність яких спрямована на зниження можливостей використання інтелектуальної власності.

Усе вищенаведене дозволяє зробити висновок, що забезпечення безпеки інтелектуальної власності на підприємстві є вкрай важливою умовою його подальшого ефективного функціонування. Це пояснюється наступними причинами:

- високою конкуренцією серед підприємств;
- необхідністю постійного вдосконалення існуючих технологій та процесів на підприємстві;
- появою інформаційного, обчислювального та телекомунікаційного обладнання, яке вимагає особливого відношення до захисту;
- необхідністю використання підприємствами найновітніших інформаційних технологій;
- необхідністю досліджень та розробок в частині створення нових продуктів, товарів тощо;
- неможливістю стабільної діяльності підприємства без забезпечення належного рівня безпеки інтелектуальної власності.

Створення надійної системи забезпечення безпеки інтелектуальної власності на підприємстві вимагає вирішення комплексу заходів економічного, правового, інформаційного і правоохоронного характеру, спрямованих на захист економічних інтересів та прав власності підприємства.

Отже, метою формування забезпечення захисту інтелектуальної власності на підприємстві є: створення умов для надійної роботи та розвитку підприємства; запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам; захист інтересів підприємства від протиправних посягань; забезпечення збереження нематеріальних ресурсів; створення умов для нормального функціонування всіх підрозділів підприємства.

У сучасних умовах господарювання підприємства повинні створювати систему захисту інтелектуальної власності. Система захисту інтелектуальної власності – це комплекс управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових дій, що забезпечують безпеку підприємства в системі його економічної безпеки.

Зазвичай діяльність щодо захисту інтелектуальної власності покладається на службу безпеки підприємства, яка повинна здійснювати контрольні та координуючі функції з метою забезпечення узгодженої роботи всіх працівників та підрозділів.

Висновки. Таким чином, для забезпечення ефективної системи захисту інтелектуальної власності на підприємстві необхідно враховувати: специфіку, структуру підприємства, вид діяльності; кількісний та якісний склад менеджменту, персоналу; зовнішнє та внутрішнє середовище, в яких працює підприємство; необхідність чіткої координації дій, які спрямовані на адекватну реакцію на загрози; планування, розробка та впровадження планів та рішень; оптимальний розподіл та використання ресурсів; удосконалення застосування вже існуючих на підприємстві засобів захисту

інтелектуальної власності; постійний контроль та захист прав інтелектуальної власності.

Крім того, з метою зменшення внутрішніх загроз, потрібно приділити увагу розвитку корпоративного духу працівників підприємства, впровадженню механізмів стимулювання працівників, розвитку управління знаннями на підприємстві, підвищенню рівня дисципліни та відповідальності за порушення нормативів підприємства. Людські активи потребують захисту у вигляді можливостей службового росту. Інфраструктурні активи можуть частково захищатися керівництвом організації, яке визначає філософію та характер управлінських процесів та корпоративну культуру.

Забезпечення захисту інтелектуальної власності є важливим, складним напрямом діяльності підприємства, без реалізації якого неможливе його ефективне функціонування та розвиток в сучасному світі.

Список літератури: 1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 2. – С.17–29. 2. Економічна енциклопедія / За загальною редакцією Л. М. Воронович. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 1350 с. 3. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – Москва: Издательство «Ось-89», 2007. – 208 с. 4. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України // Недержавна система безпеки підприємництва як суб’єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів наук.-практ. конф. – К.: Видавництво Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С. 146–172. 5. Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г., Чернов Ю. В. Економічна безпека суб’єктів підприємництва: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf>. 6. Мішин О.Ю., Мішина С.В. Сутність поняття «економічна безпека підприємства» // Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник науково-практичних статей, 2012. – Вип. 38. – дод. «Безпека INFECO». – С. 86–90. 7. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб’єктами зовнішнього середовища: автореф. дис.... д-ра. екон. наук / Л.Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.

Bibliography (transliterated): 1. Bendikov, M. A. "Jekonomicheskaja bezopasnost' promyshlennogo predpriyatija v uslovijah krizisnogo razvitija." *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*. 2 (2002): 17–29. Print. 2. *Ekonomiczna encyklopediya*. Ed. L. M. Voronovych. Kyiv: Vydavnychij centr "Akademiya", 2000. Print. 3. Gaponenko, V. F., A. L. Bepal'ko, and A. S. Vlaskov. *Jekonomicheskaja bezopasnost' predpriyatij. Podhody i principy*. Moscow: Izdatel'stvo "Os'-89", 2007. Print. 4. Dubeczka, S. P. "Ekonomiczna bezpeka pidpryyemstv Ukrayiny." *Nederzhavna systema bezpeky pidpryyemnytva yak sub'jekt nacionalnoyi bezpeky Ukrayiny: Zbirnyk materialiv nauk.-prakt. konf.* Kyiv: Vydavnytstvo Yevropejskogo universytetu finansiv, informacijnyx system, menedzhmentu i biznesu, 2003. 146–172. Print. 5. Zubok, M. I., et al. *Ekonomiczna bezpeka sub'ektiv pidpryyemnytva: navchalnyj posibnyk*. Web. 1 November 2015 <<http://ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf>>. 6. Mishyn O. Yu., and S. V. Mishyna. "Sutnist ponyattya «ekonomichna bezpeka pidpryyemstva»." *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti: zbirnyk naukovopraktychnyx statej*. Issue 38 (2012): 86–90. Print. 7. Shemayeva, L. G. *Ekonomiczna bezpeka pidpryyemstv u strategichnij vzayemodiji z sub'jektamy zovnishnogo seredovyssha: avtoref. dys.... d-ra. ekon. nauk*. Kyiv, 2010. Print.

Надійшла (received) 09.11.2015

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Перевалова Людмила Вікторівна – кандидат філософських наук доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор, завідувач кафедри права; тел.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.

Окладна Марина Георгіївна – кандидат історичних наук, доцент, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, доцент кафедри теорії держави та права; тел.: (067)571-74-92.

Перевалова Людмила Вікторівна – кандидат философских наук, доцент, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», профессор, заведующая кафедрой права; тел.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.

Окладная Марина Георгиевна – кандидат исторических наук, доцент, Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого, доцент кафедры теории государства и права; тел.: (067)571-74-92.

Perevalova Ludmila Viktorovna – Candidate of Science (PhD) in Philosophy, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Professor, Head of Department of Law; tel.: (067)575-09-89; e-mail: perevalova.54@mail.ru.

Okladna Marina Georgievna – Candidate of Science (PhD) in History, assistant professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Associate Professor of the Department of Theory of State and Law; tel.: (067)571-74-92.

УДК 340.15:342.7

М. О. СЕМКО, М. О. БРАТКОВ**ЛИЧНОСТЬ, ПРАВО, ГОСУДАРСТВО: ПРАВОВОЕ ГОСУДАРСТВО, ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА**

В статье ставится задача рассмотреть понятия личности, права, государства: правовое государство, права и свободы человека, гражданина. Определить идеи гармонизации отношений личности и государства, фактическое положение человека, масштаб его свободы. Ставятся задачи на определение основных прав и свобод человека и гражданина. Так же в статье классифицируют обязанности: личные; политические; экономические; социальные; культурные. В связи с этим устанавливаются и рассматриваются обязанности гражданина Украины, которые прописаны в Конституции и приведены для общей наглядности.

Ключевые слова: личность, право, государство, гражданин, свободы, общество, обязанности.

Введение. Характер взаимоотношений государства и личности является важнейшим показателем состояния общества в целом, целей и перспектив его развития. Невозможно понять современное общество и современного человека без изучения многообразных отношений людей с государством.

Для определения соотношения общества и государства необходимо определить понятия «общество» и «государство».

Общество (в широком смысле) – это совокупность исторически сложившихся форм совместной деятельности людей; общество (в узком смысле) – исторически конкретный тип социальной системы, определенная форма общественных отношений.

Государство – это организация политической власти, содействующая преимущественному осуществлению конкретных интересов (классовых, общечеловеческих, религиозных, национальных и т.п.) а пределах определенной территории.

Постановка проблемы. Фактическое положение человека, масштаб его свободы выражаются, прежде всего, в материальных и духовных возможностях и обязанностях, количество, качество и пределы которых составляют содержательную характеристику состояния конкретной личности. Возможности и обязанности практически возникают у человека лишь как результат сложного взаимодействия конкретных людей, личности и

общества.

Материалы и результаты исследования. Идеи гармонизации отношений личности и государства находят выражение, в частности, в теории и практике правовой государственности. Для правового государства характерны не только безусловная связанность всех социальных субъектов, включая государство, законом, но и идейное, законодательное и организационное признание государством незыблемости основных прав и свобод человека, их преимущества перед иными общественными и государственными установлениями. Другой общепризнанной чертой правовой государственности является установление и строгое следование принципу взаимной ответственности государства и личности. Этот принцип проявляется, прежде всего, в установлении государством законодательных ограничений своей активности по отношению к личности и обществу, в принятии государством конкретных обязательств, направленных на обеспечение интересов граждан, в наличии реальных мер ответственности должностных лиц государства за неисполнение их обязанностей перед обществом и личностью. В свою очередь, свобода личности в правовом государстве не является абсолютной, поскольку она ограничена и регламентирована правом, интересами и правами других лиц. От человека требуется соблюдение всех правовых установлений и исполнение его обязанностей перед государством и

© М. О. Семко, М. О. Братков, 2016